

**Alternatīvais ziņojums par ziņojumu “Latvijas Republikas sākotnējais
ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra
Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijas Republikā
laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim”**

Saturs

Termini.....	3
Saīsinājumi.....	3
Ievads	4
7. pants Bērni ar invaliditāti.....	5
8.pants Izpratnes veidošana	6
9.pants Pieejamība	6
10.pants. Tiesības uz dzīvību	7
11.pants. Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas	8
12.pants.Vienlīdzīgas tiesībspējas atzīšana.....	8
13.pants. Tiesas pieejamība	9
15. pants Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem.....	10
19.pants. Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušanās sabiedrībā	11
20.pants Individuālā pārvietošanās	12
21.pants Vārda un uzskatu brīvība un pieeja informācijai.....	14
22.pants Privātās dzīves neaizskaramība	14
23. pants Cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni	15
24.pants Izglītība.....	17
25.pants Veselība	18
26.pants Adaptācija un rehabilitācija	19
27.pants Darbs un nodarbinātība.....	19
28.pants Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība.....	20
Kopsavilkums	22

Termini

ANO Konvencija – ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

Institūcija – Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija/ sociālā institūcija, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, kā arī bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju, saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.pantā noteikto.

Ziņojums – Latvijas Republikas ziņojums “Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim.”

Saīsinājumi

NVO – Nevalstiska organizācija.

LM – Labklājības ministrija.

SIVA – Sociālās integrācijas valsts aģentūra, kuras mērķis ir īstenot valsts politiku personu ar funkcionāliem traucējumiem sociālās integrācijas jomā un īstenot profesionālās pamatizglītības, profesionālās vidējās izglītības, pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības (koledžas izglītība), profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides programmas.¹

VDEĀVK – Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija.

---

¹ Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr.914 “Sociālās integrācijas valsts aģentūras nolikums.”
Pieejams: <<https://www.vestnesis.lv/op/2012/203.21>>

Ievads

2010. gada 1. martā Latvijas Republikas Saeima ratificēja ANO Konvenciju, kas stājās spēkā 2010. gada 31. martā. Likuma „Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām” 2. pantā noteikts, ka „*Konvencijā paredzēto saistību izpildi koordinē Labklājības ministrija. Konvencijas 33. panta 2. punktā minēto pārraudzību nodrošina Latvijas Republikas tiesībsargs.*”

Tiesībsargs, realizējot ANO Konvencijas 33.panta 2.punktā noteikto pienākumu, ir izskatījis gan individuālus strīdus, kas skar personas ar invaliditāti (diskriminācijas aizlieguma pārkāpums), gan rosinājis normatīvo aktu grozījumus (sistēmiski uzlabojumi), gan veicis vairākus izvērtējumus/ monitoringus par dažādiem personu ar invaliditāti tiesību aspektiem ANO Konvencijas tvērumā.

Tādējādi, pamatojoties uz ANO Konvencijas 33.panta 2.punktā noteikto, tiesībsargs ir izstrādājis alternatīvo ziņojumu par ANO Konvencijas ieviešanu.

Alternatīvajā ziņojumā ir sniegta informācija, kas gan papildina Ziņojumā norādīto, gan vērš uzmanību uz Ziņojumā atspoguļotajām neprecizitātēm.

ANO Konvencijas 1.-6.pants nav detalizētāk analizēts šajā ziņojumā, jo minēto pantu īstenošana ir saistāma ar citiem ANO Konvencijas pantiem, kuri ir analizēti šajā ziņojumā.

ANO Konvencijas panti (14., 16., 17., 18., 29., 30.pants) nav analizēti šajā ziņojumā, ja:

- a) tiesībsarga rekomendācijas par konkrētajiem pantiem ir īstenotas, un pārkāpumi ir novērsti;
- b) tiesībsarga rīcībā nav bijusi informācija par minēto pantu pārkāpumiem.

7. pants Bērni ar invaliditāti

[1] Ziņojumā² ir norādīti normatīvie akti attiecībā uz bērniem ar invaliditāti, kas garantē tiesības uz visu, kas nepieciešams bērna speciālo vajadzību apmierināšanai. Tomēr ir vērojamas lielas atšķirības starp normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos noteikto un to īstenošanu dzīvē (faktisko situāciju). Bērni ar invaliditāti nevar vienlīdzīgi ar citiem bērniem pilnībā izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Īpaši tas attiecas uz tiesībām uz izglītību un tiesībām uzaugt ģimenē, vai ja tas nav iespējams, saņemt aprūpi ģimeniskā vidē.

Ieteicamā rekomendācija: Veikt visas nepieciešamās darbības, lai panāktu tiesību aktu īstenošanu praksē un nodrošinātu pilnīgu atbilstību ANO Konvencijai.

[2] Ziņojumā norādīts,³ ka Pamatnostādnēs ietverts uzdevums izveidot rehabilitācijas nodaļas pašvaldību sociālajos dienestos.

Tiesībsargs norāda, ka rehabilitācijas nodaļa pašvaldības sociālajā dienestā ir izņēmums no vispārējās prakses. Vecākiem trūkst pastāvīgas sadarbības ar vienu speciālistu, kas plānotu un pārraudzītu bērna rehabilitācijas procesu kopumā – gan medicīniskos, gan sociālos, gan ar izglītību saistītos aspektus, kā arī varētu konsultēt par normatīvajiem aktiem, kas to regulē. Rehabilitācijas sistēmas sadrumstalotība un nepārskatāmība vecākiem liek meklēt alternatīvus veidus informācijas iegūšanai – no citiem vecākiem, interneta vietnēs, un šāda informācijas iegūšana negarantē iespējami efektīvāko rezultātu.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, ka bērnam ar invaliditāti ir dzīvesvietā pieejams rehabilitācijas speciālists, kurš plāno, pārrauga un koordinē visu rehabilitācijas procesu.

[3] Precizējums: Ziņojumā norādīts⁴, ka bērnam, kuram invaliditāte noteikta pirmreizēji un viņa likumiskajam pārstāvim ir tiesības saņemt no valsts budžeta apmaksātu psihologa pakalpojumu (divas 45 minūšu konsultācijas). Pakalpojumu nodrošina pašvaldības sociālais dienests.

LM noteiktā vienas konsultācijas cena bija 12,81 *euro*. 2012. gadā šādu pakalpojumu saņēma viens bērns, 2013. gadā – divi, 2014. gadā – viens.⁵ LM, ieviešot pakalpojumu, paredzēja, ka psihologa pakalpojums ik gadu jānodrošina 940 personām. Faktiski pakalpojums netika

² Ziņojuma 65.- 68.punkts.

³ Ziņojuma 72.punkts.

⁴ Ziņojuma 71. punkts.

⁵ Ministru kabineta 2015.gada 14.jūlija noteikumu Nr.392 “Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 28.decembra noteikumos Nr.1208 “Noteikumi par psihologa pakalpojuma apjomu personai līdz 18 gadiem, kurai pirmreizēji noteikta invaliditāte un kura dzīvo ģimenē, kā arī tās likumiskajam pārstāvim, un pakalpojuma saņemšanas kārtību””. Anotācija 2.lpp. <https://likumi.lv/ta/id/275365-grozijumi-ministru-kabineta-2010-gada-28-decembra-noteikumos-nr-1208-noteikumi-par-psihologa-pakalpojuma-apjomu-personai-lidz-1...>

nodrošināts, jo cena neatbilda tirgus cenai. Kopš 2015. gada pakalpojuma apjoms un cena ir palielināti - desmit 45 minūšu konsultācijas, vienas konsultācijas cena ir 17,59 *euro*.⁶

8.pants Izpratnes veidošana

[4] Ziņojumā⁷ ir norādīts uz dažādiem sabiedrības informēšanas pasākumiem. Tomēr tiesībsargs, veicot sabiedrības aptauju⁸ par personām ar invaliditāti, konstatēja, ka, vērtējot sabiedrības attieksmi pret personām ar dažāda veida invaliditāti, vairāk aizspriedumu un lielāka distancēšanās vērojama pret cilvēkiem ar psihiskām saslimšanām un intelektuālās attīstības traucējumiem. Vidēja distancēšanās ir vērojama pret personām ar redzes, dzirdes un citiem ilgstošiem veselības traucējumiem. Savukārt sabiedrības attieksme pret personām ar kustību traucējumiem ir pozitīvāka, salīdzinot ar iepriekšminētajiem personu ar invaliditāti veidiem. Palielinoties personiskās saskarsmes pieredzei ar cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti, barjeru un aizspriedumu loks kļūst mazāks.

9.pants Pieejamība

[5] 2013.gada beigās, neskatoties uz nevalstisko organizāciju iebildumiem, tika samazinātas vides pieejamības prasības ārstniecības iestādēm. Iepriekšējā redakcija paredzēja, ja ārstniecības iestādi izvieto augstāk par ēkas pirmo stāvu, tajā paredz liftu vai slīdošās slīpnes visu stāvu līmeņos. Katrā ēkas stāvā ir pieejama vismaz viena tualetes telpa personām ar ierobežotām funkcionālām spējām. Turpretim pēc izmaiņām regulējums paredz, ka veselības centrā, kur tiek sniegti veselības aprūpes pakalpojumi personām ar funkcionāliem traucējumiem, ir pieejama vismaz viena tualetes telpa personām ar funkcionāliem traucējumiem, bet stacionārā ārstniecības iestādē – vismaz viena tualetes telpa personām ar funkcionāliem traucējumiem ir pieejama katrā stāvā, kur tiek sniegts veselības aprūpes pakalpojums personām ar funkcionāliem traucējumiem. Sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību „Apeirons”, apmeklējot P.Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcu Rīgā, tiesībsargs pārliecinājās, ka praksē regulējums netiek ievērots un personām nav tikušas nodrošinātas pieejamas labierīcības⁹.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt vides pieejamas prasības ārstniecības iestādēs.

⁶ Ministru kabineta 2015.gada 14.jūlija noteikumi Nr.392 “Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 28.decembra noteikumos Nr.1208 “Noteikumi par psihologa pakalpojuma apjomu personai līdz 18 gadiem, kurai pirmreizēji noteikta invaliditāte un kura dzīvo ģimenē, kā arī tās likumiskajam pārstāvim, un pakalpojuma saņemšanas kārtību.” Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/275365-grozijumi-ministru-kabineta-2010-gada-28-decembra-noteikumos-nr-1208-noteikumi-par-psihologa-pakalpojuma-apjomu-personai-lidz-1...>

⁷ Ziņojuma 79.-90.punkts.

⁸ Latvijas Republikas tiesībsargs. Aptauja “Latvijas iedzīvotāju aptauja par personu ar invaliditāti tiesībām.” 2014.gads. Aptauja veikta, lai noskaidrotu sabiedrības attieksmi pret personām ar invaliditāti.

⁹ Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/493725->

[stradina_slimnica_parkapumi_pret_cilvekiem_ar_kustibu_traucejumiem](http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/493725-stradina-slimnica-parkapumi-pret-cilvekiem-ar-kustibu-traucejumiem)

[6] Tiesībsargs 2010. un 2014./2015.gadā veica aptauju par pašvaldību ēku pieejamību personām ar invaliditāti. Galvenie secinājumi: ēkas lielākoties ir daļēji pieejamas personu ar invaliditāti vajadzībām; ir lielāka izpratne par ēku pielāgošanu personām ar kustību traucējumu vajadzībām, mazāk – personu ar citu invaliditātes veidu vajadzībām (redze, dzirde).

[7] 2016.gadā tiesībsargs veica pētījumu par Latvijas augstākās izglītības mācību iestāžu pieejamību personām ar dažāda veida invaliditāti (redze, dzirde, kustību traucējumi). Pētījuma gaitā tika apsekoti 164 objekti, no tiem 81 augstskolu ēkas, 42 bibliotēkas un 40 dienesta viesnīcas. Katrai ēku kategorijai – augstskolu ēkai, bibliotēkai un dienesta viesnīcai – bija savi kritēriji, lai novērtētu vides pieejamību. Pētījumā tika konstatēts, ka augstskolas vairāk uzmanību pievērš personu ar kustību traucējumiem vajadzībām, mazāk personu ar redzes un dzirdes traucējumu vajadzībām, lai arī minētajām grupām piemērot vidi būtu vienkāršāk. Tāpat salīdzinoši vairāk bija veikti vides pielāgošanas pasākumi augstskolu ēkās, kur notiek lekcijas un semināri, mazāk bibliotēkās. Savukārt tikai atsevišķas studentu dienesta viesnīcas bija pielāgotas personu ar kustību traucējumu vajadzībām; nevienā studentu dienesta viesnīcā nebija veikti vides pieejamības pasākumi personām ar redzes traucējumiem.

Atsevišķos gadījumos bija iespējams novērot, lai arī augstskolu ēkās ir veikts nesens remonts, tai skaitā uzlabojot vides pieejamību, tomēr vides pieejamības elementi nav nodrošināti tā, lai tos patiešām būtu iespējams izmantot (piemēram, pandusi ir par stāvu; panduss beidzas ar kāpnēm vai stabu; liftos ir sensoras pogas utt.). Līdz ar to, var secināt, ka atsevišķos gadījumos vides pielāgojumi netiek veikti tā, lai tos tiešām būtu iespējams izmantot.

Ieteicamās rekomendācijas:

- a) Veikt atbildīgo institūciju darbinieku apmācības, lai nodrošinātu, ka atbildīgo institūciju darbinieki ir spējīgi izvērtēt vides pieejamības elementu faktisko izmantojamību.
- b) Nodrošināt vides pieejamības prasību izpildi ne tikai personām ar kustību traucējumiem, bet arī personām ar cita veida traucējumiem (redze, dzirde utt.).

10.pants. Tiesības uz dzīvību

[8] Precizējums: saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem tiesības uz dzīvību kā personas subjektīvās tiesības rodas ar dzimšanas brīdi. Ziņojumā¹⁰ tiesību uz dzīvību kontekstā aplūkots

---

¹⁰ Ziņojuma 116., 117.punkts.

regulējums attiecībā uz grūtniecības saglabāšanu un pārtraukšanu. Tas neatbilst nacionālajam tiesību uz dzīvību tvērumam.

11.pants. Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas

[9] Tiesībsargs ir konstatējis, ka Institūcijās guļošie klienti (kas bez citu personu palīdzības nevar ne piecelties, ne pārvietoties), ne vienmēr tiek izmitināti pirmajā stāvā. Tādējādi evakuācijas gadījumā, tiek papildus apdraudēta šo personu dzīvība un veselība.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, lai personas ar būtiskiem kustību traucējumiem, tiktu izmitinātas ēku pirmajos stāvos.

12.pants.Vienlīdzīgas tiesībspējas atzīšana

[10] Ziņojumā¹¹ ir norādīts, ka, lai īstenotu ANO Konvencijas 12.pantā noteiktās saistības, tika veikti grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā, kas stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī. Izmaiņas normatīvajos aktos paredz atteikties no pilnīgas rīcībspējas atņemšanas, aizstājot to ar ierobežotas rīcībspējas institūtu.

Tiesībsargs pēc jaunā tiesiskā regulējuma pieņemšanas izvērtēja 2013.gada pirmajā pusgadā pieņemtos tiesas nolēmumus par rīcībspējas ierobežošanu un vērsa Tieslietu ministrijas uzmanību uz praksē konstatētajām būtiskākajām problēmām (tiesas nosaka ierobežojumus jomās, kurās nav nepieciešamības tos noteikt; tiesas nevērtē individuāli gadījumus, bet vairumā gadījumos nosaka vienādus ierobežojumus; tiesas ierosina lietas arī tajos gadījumos, kad pieteicējs saskaņā ar likumu nevar būt pieteicējs u.c.). Tomēr neskatoties uz veiktajiem pasākumiem, tiesībsargs savā praksē arī 2016.gadā konstatēja, ka jau 2013.gadā konstatētās problēmas turpinās un tiesas savā praksē turpina pieļaut līdzīgus pārkāpumus, savukārt atbildīgā ministrija neveic aktīvus pasākumus, lai tos novērstu.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, lai visās tiesās normatīvais regulējums saistībā ar rīcībspējas ierobežošanu tiktu piemērots atbilstoši.

[11] Ziņojumā¹² ir norādīts: “*Latvijā 2012.gada 31.decembrī bija 2357 rīcībnespējīgas personas, no tām 41 personai nodibināta aizgādība*”. Tiesībsargs pieļauj, ka ziņojumā ir kļūda, jo personai atņemot rīcībspēju (tagad – ierobežojot), viņai tiek iecelts aizgādnis, t.i., nodibināta aizgādība. Proti, nav pieļaujama situācija, ka personai ir ierobežota rīcībspēja ar tiesas nolēmumu, bet nav

¹¹ Ziņojuma 121.punkts.

¹² Ziņojuma 126.punkts.

iecelts aizgādnis, jo tādējādi persona savas tiesības un intereses nespēj realizēt un tās ir apdraudētas.

Jānorāda, ka tiesībsargs savā praksē ir konstatējis tikai atsevišķus gadījumus, kad personai nav bijis iecelts aizgādnis ilgāku laiku. Tomēr arvien tiek konstatēts, ka personām, kuru rīcībspēja ir ierobežota un kuras saņem ilgstošo sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu Institūcijā, par aizgādņiem nereti tiek iecelti Institūcijas darbinieki, kas atbilstoši cilvēktiesību standartiem nav pieļaujams. Ievērojot to, ka aizgādņa pienākumos ietilpst aizsargāt klienta tiesības un intereses arī attiecībā pret iestādi, kurā viņš ir ievietots, tiesībsargs ir aicinājis atbildīgās institūcijas pārskatīt šādus gadījumus un rast citus aizgādņības risinājumus, lai novērstu jebkādas interešu konfliktus. Tomēr vēl arvien tiek konstatētas šādas situācijas. Šāda situācija saistīta ar to, ka valsts nav paredzējusi nekādu finansējumu aizgādņiem un bāriņtiesai nav iespējams atrast personas, kuras brīvprātīgi un bez atlīdzības uzņemtos aizgādņa pienākumus gadījumos, kad personai nav radnieki.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, lai par aizgādņiem Institūciju klientiem, netiktu iecelti Institūciju darbinieki. Nodrošināt, lai aizgādņi par savu pienākumu veikšanu saņemtu atlīdzību.

13.pants. Tiesas pieejamība

[12] Tiesībsargs vēlas akcentēt¹³, ka neskatoties uz to, ka tika pilnveidots medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu regulējums, un Kriminālprocesa likuma normās ir paredzēts, ka personas pašas dalība tiesas sēdē ir pamatprincips un tikai izņēmuma gadījumos tiesa var lemt par to, vai personas dalība ir savienojama ar tās veselības stāvokli, prakse šajā jautājumā būtiski nav mainījusies un personu tiesības uz pieeju tiesai bieži netiek garantētas. Tiesas vairums gadījumos izvēlas personas uz tiesas sēdi neaicināt, jo eksperts nereti norādījis, ka personas aicināšana uz tiesas sēdi nav mērķtiecīga un var kaitēt personas veselības stāvoklim. Šo aspektu būtiski atzīmēt, jo tiesībsargs savā praksē ir konstatējis vairākus gadījumus, kad arī personai garantētā valsts nodrošinātā aizstāvība vai pārstāvība nav bijusi efektīva, kā rezultātā var tikt apdraudētas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesībsargs arī uzskata, ka tiesvedības procesā iesaistītajām personām nav pietiekamu zināšanu par personu ar invaliditāti tiesībām un komunikācijas metodēm ar personām, kurām ir garīga rakstura traucējumi.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, lai tiesās izprastu personu ar invaliditāti tiesības piedalīties tiesas procesā un šīs tiesības arī praktiski tiktu nodrošinātas.

---

¹³ Ziņojuma 138.punkts.

15. pants Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem

[13] **Precizējums:** Ministru kabineta noteiktā kārtība¹⁴, kādā policija noskaidro, vai bērnam ir īpašas vajadzības, pieaicina kompetentu speciālistu un nodrošina apstākļus bērna īpašo vajadzību apmierināšanai, stājās spēkā 2014. gada 20. maijā, normas attiecībā uz vides pielāgošanu stājās spēkā 2016. gada 1. janvārī. Policijā bērnam ar kustību traucējumiem jānodrošina tualete, kas pielāgota personām ar kustību traucējumiem; bērnam ar kustību vai redzes traucējumiem – pārvietošanās iespējas. Praksē normatīvais regulējums attiecībā uz vides pielāgošanu nav ieviests.

[14] Ziņojumā informācija par Institūcijām ir iekļauta pie ANO Konvencijas 19.panta, tomēr tiesībsarga ieskatā minētais ir vērtējams ANO Konvencijas 15.panta tvērumā. Kopš 2011.gada tiesībsargs aktīvi ir strādājis pie Institūcijās ievietoto personu tiesību nodrošināšanas.¹⁵ Kopumā tiesībsargs atzīst, ka laikā kopš 2013.gada 15.februāra, kad tika sniegts tiesībsarga ziņojums par Institūcijām pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, ir vērojami uzlabojumi atsevišķos jautājumos.

Tomēr joprojām tiesībsargs vērs uzmanību uz vairākiem nesakārtotiem jautājumiem, kas ietekmē Institūciju klientu dzīves kvalitāti:

- jāveic personāla skaita atbilstības izvērtēšana, ņemot vērā Institūcijas funkciju pilnvērtīgu nodrošināšanu, lai visiem klientiem būtu iespēja saņemt savām vajadzībām atbilstošus pakalpojumus un nepieciešamo aprūpi;
- jānodrošina personāla, it īpaši aprūpētāju zināšanu līmeņa paaugstināšana, piemēram, par klientu pozicionēšanas aspektiem, palīglīdzekļiem, ēdināšanas procesu, uzvedības traucējumu cēloņiem. Papildus ir nepieciešama atsevišķu vadlīniju izstrāde, kas veicinātu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas darba uzlabošanu;
- atsevišķās Institūcijās starp atbildīgajiem darbiniekiem ir novērojams informācijas apmaiņas trūkums jautājumos par klientu objektīvo vajadzību nodrošināšanu;
- klientiem aktuālā informācija būtu jāizvieto pie speciāla informācijas stenda katrā nodaļā, tai skaitā arī vieglajā valodā, lai visiem nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas ar to iepazīties;
- ikdienas pastaigas svaigā gaisā netiek nodrošinātas visiem institūcijas klientiem;
- piedāvātā ēdiena vienveidība, svaigu augļu un dārzeņu trūkums ēdienkartē;
- trūcīgs, novalkāts klientu apģērbs;

¹⁴ Ministru kabineta 2014. gada 20. maija noteikumi Nr. 252 "Kārtība, kādā policija noskaidro, vai bērnam ir īpašas vajadzības, pieaicina kompetentu speciālistu un nodrošina apstākļus bērna īpašo vajadzību apmierināšanai."

Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=266339>

¹⁵ Ziņojuma 182.punkts.

- no medicīniskās dokumentācijas joprojām konstatējams, ka klientiem tiek nozīmēti neiroleptiskie medikamenti lielos apmēros;
- mērķtiecīgu, jēgpilnu aktivitāšu trūkums;
- jāuzlabo klientu individuālo rehabilitācijas plānu sastādīšanas kvalitāte, lai attīstītu gan klientu pašaprūpes spējas, gan arī viņu turpmāko integrāciju sabiedrībā.

19.pants. Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušanās sabiedrībā

[15] Ziņojumā ir norādīts uz asistenta pakalpojuma ieviešanu.¹⁶ Tiesībsargs norāda, ka minētais pakalpojums bija nepilnīgi izstrādāts, līdz ar to radīja ļoti daudz šķēršļus praksē. Piemēram:

a) Lai saņemtu asistenta pakalpojumu brīvā laika pavadīšanai, personām ar I grupas invaliditāti bija pienākums iesniegt čekus, kuros ir norādīti personas dati, pasākumu organizatoru apliecinājumus, radu un draugu apliecinājumus, un citus dokumentus, kas palīdzētu sociālajam dienestam rast pārliecību, ka asistents ir sniedzis pakalpojumu. Tāda personiskas informācijas vākšana, tiesībsarga ieskatā, ir pārmērīga un apgrūtinoša, un būtiski ietekmē personas vārda un rīcības brīvību, kā arī tiesības uz privāto dzīvi. Vienlaikus tiesībsargs konstatēja, ka pašvaldību sociālajiem dienestiem nav vienotas pieejas, nosakot, kādi pierādījuma dokumenti vai apliecinājumi iesniedzami sociālajā dienestā, tādējādi, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, tiek pieņemti dažādi lēmumi.

Atbildīgās institūcijas pēc tiesībsarga norādes veica informēšanas pasākumus, lai pašvaldību sociālie dienesti īstenotu vienādu praksi brīvā laika pavadīšanas pierādīšanai.

b) Jautājumā par asistenta pakalpojuma administrēšanas un piešķiršanas kārtības uzlabošanu, tika veikti grozījumi normatīvajos aktos¹⁷ (spēkā stājās 2016.gada 1.janvārī), cita starpā, paredzot mazināt administratīvos šķēršļus asistenta pakalpojuma saņemšanai. Vienlaikus jāatzīmē, ka ar minētajiem grozījumiem būtiski ir samazināts asistenta pakalpojuma apjoms brīvā laika pavadīšanai – no 10 uz divām stundām nedēļā. Tiesībsarga ieskatā šāds asistenta pakalpojuma apjoms nav pietiekams.

c) Tika konstatēts vienlīdzības principa pārkāpums, nosakot pabalsta par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti apmēru. Personām ar I grupas redzes invaliditāti asistenta pakalpojuma apjoms ir sadalīts divās daļās, proti, 10 stundas tiek nodrošinātas pabalsta veidā,

---

¹⁶ Ziņojuma 172.punkts.

¹⁷ Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 942 "Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā". Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2015/210.4>.

savukārt atlikušās 30 stundas – pakalpojuma veidā. Pabalsta par asistenta izmantošanu apmērs ir 17,07 euro nedēļā (par 10 stundām).¹⁸

Savukārt asistenta pakalpojuma izmaksu nodrošināšanai asistentu atalgojumam no valsts budžeta paredzēti līdzekļi ne mazāk par kārtējam gadam valstī noteikto minimālo stundas tarifa likmi normāla darba laika ietvaros¹⁹, proti, 2015.gadā 2,166 euro, 2016.gadā – no 2,0109 euro, 2017.gadā – no 2,0652 euro.

Ieteicamā rekomendācija: Pilnveidot asistenta pakalpojumu.

[16] Ziņojumā ir norādīts par iespēju saņemt atbalstu viena mājokļa pielāgošanai.²⁰ Saskaņā ar pašvaldību aptauju²¹ tāds sociālais pakalpojums, kā personu ar invaliditāti vajadzībām piemērots mājoklis biežāk pieejams republikas nozīmes pilsētās, vidēji bieži novados ar pilsētu teritoriju un retāk lauku teritorijās.

[17] Tiesībsargs ir saņēmis informāciju²² no NVO par to, ka deinstitucionalizācijas process norit ļoti lēnām un tā ietvaros veiktie pasākumi nav caurskatāmi, kā rezultātā ir bažas par līdzekļu apgūšanu bez reālas ietekmes uz personu ar invaliditāti dzīvi ilgtermiņā. Jau šobrīd ir vērojama atsevišķu Institūciju slēgšana, kā rezultātā personas ar garīga rakstura traucējumiem nevis atgriežas dzīvei sabiedrībā, bet nonāk citā valsts Institūcijā.

Tāpat tiesībsargu satrauc situācija par atsevišķu pašvaldību neiesaistīšanos deinstitucionalizācijas procesā, tādējādi pēc būtības, atsakot iespēju savas pašvaldības cilvēkiem atgriezties dzīvē sabiedrībā, un saņemt savām vajadzībām atbilstošus pakalpojumus.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt deinstitucionalizācijas procesa caurskatāmību un nodrošināt personu iespēju reāli atgriezties dzīvē sabiedrībā.

20.pants Individuālā pārvietošanās

[18] Pētījuma par augstākās izglītības pieejamību laikā tika konstatēts, ka vairāku augstskolu bibliotēkās ir liegta ieeja personām ar suņiem - pavadoņiem. Tiesībsarga ieskatā minētais liecina

¹⁸ Ministru kabineta 2014.gada 10.novembra noteikumi Nr.698 „Noteikumi par pabalstu par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/270262-noteikumi-par-pabalstu-par-asistenta-izmantosanu-personam-ar-i-grupas-redzes-invaliditati>

¹⁹ Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr.942 „Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā.” Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=253781>

²⁰ Ziņojuma 176.punkts.

²¹ Latvijas Republikas tiesībsargs. Pašvaldību aptauja “ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām monitorings 2010-2014.” 2014./2015.gads

²² Ziņojuma 179.punkts.

par izpratnes trūkumu sabiedrībā par suņiem – pavadoņiem. Līdz ar to Ziņojumā²³ norādītais par suņiem - pavadoņiem neietver pilnu faktiskās situācijas analīzi.

[19] Ziņojumā ir norādīts, ka Pamatnostādnēs 2011.-2017. gadam ir ietverts uzdevums kvantitatīvi un kvalitatīvi palielināt dažādu tehnisko palīglīdzekļu piegādi, un pakalpojums ir pieejams²⁴. Tiesībsargs ir konstatējis, ka praksē situācija tehnisko palīglīdzekļu jomā nav apmierinoša.

[19.1] Tiesībsargs kopš 2011.gada ir vērsis valdības uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt tehnisko palīglīdzekļu pieejamību personām ar invaliditāti, informējot, ka pieaug pieprasījums pēc tehniskajiem palīglīdzekļiem, kas norāda uz veselības stāvokļa pasliktināšanos, kopēju sabiedrības novecošanos, kā arī personu, kurām pirmreizēji noteikta invaliditāte, skaita pieaugumu. Ņemot vērā, ka ekonomiskā krīzes laikā būtiski tika samazināts valsts piešķirtais finansējums²⁵, līdz ar to radās situācija, ka piešķirtā finansējuma ietvaros nebija iespējams apmierināt visu personu pieprasījumu pēc tehniskajiem palīglīdzekļiem, tāpēc personu pieprasījums tiek apmierināts rindas kārtībā.

2015.gadā atkārtoti tika diskutēts par tehnisko palīglīdzekļu pieejamību. Personu ar invaliditāti organizācija norādīja uz šādām problēmām:

- a) Tehniskie palīglīdzekļi vēl aizvien ir nepieejami. Piemēram, ja sieviete, kura ir riteņkrēslā, paliek stāvoklī, tad nav iespējams iegūt cita veida riteņkrēslu uz grūtniecības laiku, jo rindā ir jāgaida 16 mēneši.
- b) Personas ar invaliditāti baidās sūdzēties par tehnisko palīglīdzekļu nepieejamību, jo domā, ka tādā gadījumā tos vispār nedabūs.
- c) Tehniskās specifikācijas valsts iepirkumiem par tehniskajiem palīglīdzekļiem ir savādas, jo tajās tiek pieprasīti tehniskie palīglīdzekļi, kādus neražo.

[19.2] Būtiska loma bērnu ar kustību traucējumiem dzīves kvalitātes nodrošināšanā ir ortozēm. Vairāku veidu ortozes Latvijā netiek izgatavotas, ražotājiem nav pieredzes dažādu tipu ortožu izgatavošanā, jo Latvijas tirgus ir neliels. Nav izstrādāta sistēma, lai pacienti varētu saņemt atbilstošu ortožu cenu kompensācijas apmēru par ārvalstīs izgatavotām ortozēm, ja Latvijā nav

---

²³ Ziņojuma 192.punkts.

²⁴ Ziņojuma 73.punkts un 193. punkts.

²⁵ Saskaņā ar Labklājības ministrijas sniegto informāciju kopumā tehnisko palīglīdzekļu funkcijas nodrošināšanai 2007.gadā tika izlietoti Ls 2 787 245 (3 965 892 EUR), 2008.gadā Ls 4 152 427 (5 908 371 EUR), 2009.gadā Ls 1 076 902 (1 532 293 EUR), 2010.gadā 1 621 834 (2 307 662 EUR).

iespējams izgatavot analogu. Normatīvajos aktos noteikts, ka palīglīdzekļa iegādes izdevumu kompensācija nevar pārsniegt 2500 EUR. Valsts noteiktās iepirkuma (bāzes) cenas nav atbilstošas ortožu reālajām tirgus cenām. Ziņojumā²⁶ norādīts, ka nemitīgi tiek pilnveidots pakalpojuma saņemšanas normatīvais regulējums. Taču tehnisko palīglīdzekļu bāzes cenas, par kādām palīglīdzekļi un detaļas tiek iepirktas, nav pārskatītas kopš 2009. gada, kad tika likvidēta institūcija, kas izstrādāja bāzes cenas valstī. Līdz ar to, tās nav uzskatāmas par objektīvām, jo ir mainījušās ortožu un citu palīglīdzekļu izgatavošanas tehnoloģijas, sadārdzinājušies resursi to izgatavošanā. Ortožu detaļas ir ļoti dažādas un komplicētas, taču iepirkuma procedūrā tās ir reducētas uz vienu vienību visiem diagnožu veidiem. Rezultātā daudziem bērniem ar kustību traucējumiem kvalitatīvi tehniskie palīglīdzekļi nav pieejami to augsto izmaksu dēļ, jo valsts nekompensē ārvalstīs izgatavota palīglīdzekļa faktiskās izmaksas.

Ieteicamās rekomendācijas:

- a) Nodrošināt, lai personas ar invaliditāti savlaicīgi saņem viņu vajadzībām atbilstošus kvalitatīvus tehniskos palīglīdzekļus.
- b) Nodrošināt, lai bērni ar invaliditāti savlaicīgi saņem viņu vajadzībām atbilstošus un kvalitatīvus tehniskos palīglīdzekļus.
- c) Nodrošināt personu ar invaliditāti viedokļa uzklauššanu (un akceptēšanu), izstrādājot tehniskās specifikācijas, lai iegādātos tehniskos palīglīdzekļus.

21.pants Vārda un uzskatu brīvība un pieeja informācijai

[20] Ziņojumā ir norādīts uz nepieciešamību iestādēm interneta vietnēs nodrošināt informācijas pieejamību vieglajā valodā (“viegli lasīt”).²⁷ Tiesībsargs ir konstatējis (2016./2017.gadā), ka no 119 pašvaldībām, 109 pašvaldību interneta vietnēs nav informācija vieglajā valodā, divās – daļēji, astoņās – šāda informācija ir nodrošināta.

22.pants Privātās dzīves neaizskaramība

[21] 2011.gadā tiesībsargs informēja Veselības ministriju, ka 2008.gada 15.septembra Ministru kabineta noteikumi Nr.746 “Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība” pārkāpj tiesības uz privāto dzīvi. Tiesībsargs norādīja, ka Reģistra izveidošana un uzturēšana ar personificētu un detalizētu informāciju attiecībā uz visām personām ar psihiskiem traucējumiem, tai skaitā ar viegliem psihiskiem traucējumiem, nav nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, kā arī konkrētais mērķis nav samērīgs un atbilstošs

²⁶ Ziņojuma 191., 193., 197. punktā.

²⁷ Ziņojuma 207.punkts.

personas tiesību ierobežojumam, kā rezultātā nepamatoti tiek ierobežotas personas ar garīgās veselības traucējumiem cilvēktiesības. 2013.gada nogalē tiesībsargs atkārtoti saņēma informāciju no ārstiem par nekonsekventu un nevienveidīgu atbildīgo iestāžu rīcību attiecībā uz psihiatrijas nozares pacientu datu vākšanu un apstrādi, kā rezultātā uzrunāja Veselības ministriju, lūdzot sniegt informāciju par ministrijas veiktajiem pasākumiem pēc 2011.gadā sniegtā atzinuma. Veselības ministrija ir sniegusi informāciju mutvārdos, ka šīs problēmas tiks risinātas e- veselības ieviešanas procesa ietvaros, tomēr nekāds risinājums joprojām nav rast.

Ieteicamā rekomendācija: Pārtraukt līdzšinējo praksi, mainot normatīvo regulējumu, kas paredz ļoti detalizētas informācijas vākšanu centralizētā reģistrā par visām personām ar psihiskiem traucējumiem.

23. pants Cienā pret dzīvesvietu un ģimeni

[22] Ziņojumā²⁸ norādīts, ka bērna vai viena vai abu vecāku invaliditāte nevar būt par pamatu bērna šķiršanai no ģimenes, jo Bērnu tiesību aizsardzības likumā šāds gadījums kā pamats bērna šķiršanai no ģimenes nav ietverts. Tiesībsargs norāda, ka Bāriņtiesu un tiesu praksē, pieņemot lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu un bērna šķiršanu no ģimenes, Bērnu tiesību aizsardzības likums netiek piemērots. Lēmuma pamatojumam izmanto Civillikumu un Bāriņtiesu likumu, kuros abos ir noteikts, ka viens no aizgādības tiesību pārtraukšanas pamatiem ir “faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu”.²⁹ Līdz ar to vecākiem tiek pārtrauktas un pēc tam ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, lai arī, konstatējot pretrunu starp starptautisko tiesību normu un tāda paša juridiskā spēka Latvijas tiesību normu, jāpiemēro starptautisko tiesību norma.³⁰ Šādos gadījumos būtu ANO Konvencijas 23. pants jāpiemēro kā imperatīva norma, kas aizliedz bērnu nošķirt no vecākiem viena vai abu vecāku invaliditātes dēļ. Šo ANO Konvencijai neatbilstošo situāciju apliecina arī nevalstisko organizāciju konstatētais.³¹

Ieteicamā rekomendācija: nodrošināt, ka vecāka invaliditāte, kas liedz pilnvērtīgi aprūpēt bērnu, netiek uzskatīta par aizgādības tiesību pārtraukšanas vai atņemšanas pamatu.

[23] Tiesībsargs, izskatot privātpersonu iesniegumus, ir konstatējis, ka personas ar invaliditāti, kuras audzina bērnus, nevar saņemt nepieciešamos sociālos pakalpojumus dzīvesvietā, kas

²⁸ Ziņojuma 220.punkts.

²⁹ Civillikuma 203.panta pirmās daļas 1.punkts un Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmās daļas 1. punkts.

³⁰ Administratīvā procesa likuma 15.panta trešā daļa. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=55567>

³¹ Personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz ģimenes dzīvi, Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “Zelda”, http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/Petijums_gimenesar-berniem.pdf, 2.lpp.

sniegtu atbalstu bērna aprūpē. Sociālo pakalpojumu trūkums ir cēlonis tam, ka bērns tiek šķirts no ģimenes, jo vecāki bez atbalsta pasākumiem nespēj bērnu pienācīgi aprūpēt.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā³² noteikts pašvaldības pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Praksē tādu pakalpojumu kā atbalsta persona vai ģimenes asistents personām ar zemām prasmēm nenodrošina lielākā daļa Latvijas pašvaldību. Arī Resursu centra cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “Zelda” pētījumā³³ secināts, ka “Pašvaldībās trūkst sabiedrībā balstītu pakalpojumu, kas būtu paredzēti vai pielāgojami vecākiem ar garīga rakstura traucējumiem un viņu bērniem.”

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt, ka personas ar invaliditāti savā dzīvesvietā var saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību bērnu audzināšanas pienākumu veikšanai.

[24] Ziņojumā pareizi norādīts,³⁴ ka saskaņā ar nacionālo regulējumu ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina, ja aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam.³⁵ Tādējādi institūcijās būtu jābūt tikai tiem bērniem, kuriem institucionālā aprūpe ir vispiemērotākā. Lielais bērnu ar fiziskās un garīgās attīstības traucējumiem skaits sociālās aprūpes institūcijās liecina par to, ka šo bērnu aprūpei praksē bieži tiek izmantota ievietošana bērnu aprūpes iestādē. Šādas prakses pastāvēšanu ietekmē alternatīvu trūkums. Tiesībsargs vairākkārt ir aicinājis ieviest specializētās audžuģimenes un noteikt lielāku atlīdzības apmēru tiem aizbildņiem un audžuģimenēm, kas aprūpē bērnu ar invaliditāti, jo šiem bērniem viņu veselības un attīstības stāvoklis nedrīkst būt par šķērsli, lai saņemtu aprūpi ģimeniskā vidē. ANO Bērnu tiesību komiteja Latvijai sniegtajās rekomendācijās jau 2006.gadā ieteica veikt pasākumus, lai izstrādātu un ieviestu alternatīvas bērnu ar invaliditāti institucionalizācijai.³⁶

Ieteicamās rekomendācijas:

- a) Veicināt aizbildņu un audžuģimeņu kustību, lai samazinātu bērnu ar invaliditāti nonākšanu iestādēs;
- b) Izveidot specializētās audžuģimenes bērnu ar invaliditāti aprūpei;

³² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9. panta pirmā daļa. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=68488>

³³ Personu ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz ģimenes dzīvi, Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem “Zelda”, http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/Petijums_gimenesar-berniem.pdf, 14.lpp.

³⁴ Ziņojuma 225. punkts.

³⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta 3¹ daļa. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=49096>

³⁶ ANO Bērnu tiesību komitejas 2006.gada 28.jūnija noslēguma apsvērumi: Latvija, 40. punkts, pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/lv_crc.doc

- c) Nepieļaut no ģimenes nošķirtu bērnu ievietošanu institūcijās viņu veselības stāvokļa dēļ;
- d) Nodrošināt, ka praksē tiek īstenoti likumi, kas pieļauj bērnu ar invaliditāti ievietošanu institūcijā vienīgi tad, ja ģimenes tipa aprūpe tiek uzskatīta par nepiemērotu konkrētam bērnam.

24.pants Izglītība

[25] Ziņojumā³⁷ norādīts, ka personām ar invaliditāti ir tiesības saņemt asistenta pakalpojumu izglītības iestādēs pārvietošanās atbalstam un pašaprūpes veikšanai un šo pakalpojumu 2012.gadā saņēmuši 200 izglītojamo.

Tiesībsargs norāda, ka pakalpojums tiek piešķirts tikai personām ar ļoti smagu invaliditāti, kurām VDEĀVK ir izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Latvijā 2012. gadā bija 6447 obligātā izglītības vecuma (5-18) bērni ar invaliditāti³⁸, asistenta pakalpojumu saņēma 200. Līdz ar to daudziem bērniem ar invaliditāti asistenta pakalpojums nav pieejams.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt asistenta pakalpojumu izglītības iestādēs pārvietošanās atbalstam un pašaprūpes veikšanai visiem bērniem ar invaliditāti, kuriem tas nepieciešams.

[26] Ziņojumā³⁹ norādīts, ka veicami pasākumi, lai veicinātu bērnu ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanu vispārīzglītojošās skolās visās izglītības pakāpēs. Tiesībsargs norāda, ka iekļaujošā izglītība jāveicina attiecībā uz visiem bērniem ar invaliditāti visās izglītības pakāpēs.

Valstī ir izveidota sistēma, ka Valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīniskās komisijas iesaka bērnam ar invaliditāti atbilstošāko izglītības programmu vai atbalsta pasākumus. Tiesībsargs ilgstošā laika periodā ir konstatējis, ka vispārīzglītojošās izglītības iestādes finansiālu apsvērumu dēļ nav ieinteresētas licencēt komisijas ieteikto bērnam nepieciešamo speciālo izglītības programmu vai nodrošināt atbalsta pasākumus. Izglītības iestādes, konstatējot, ka bērnam ir nepieciešams atbalsts, iesaka vecākiem izvēlēties speciālās izglītības iestādi. Ja bērna dzīvesvietai tuvumā speciālās izglītības iestādes nav, bērni visbiežāk tiek vesti uz internātskolām citā administratīvajā teritorijā, kur paliek visu nedēļu vai pat līdz brīvlaikam. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas sniegto informāciju 2012./2013. mācību gada sākumā izglītojamo skaits speciālās izglītības iestādēs bija 6102, savukārt mācības pēc speciālās izglītības programmas

³⁷ Ziņojuma 236. punkts.

³⁸ Pārskats par bērnu stāvokli Latvijā 2012.gadā

http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/lmzino_060114.pdf, 105.lpp.

³⁹ Ziņojuma 241., 242., 252.punkts.

vispārējās izglītības iestādēs tika nodrošinātas 4058 izglītojamiem. 41% no kopējā izglītojamo ar speciālajām vajadzībām skaita izglītības iespēja tika nodrošināta, iekļaujot izglītojamos vispārējās izglītības iestādēs. Lielākā daļa bērnu ar invaliditāti apmeklē speciālās skolas.

Ieteicamā rekomendācija: Izstrādāt un ieviest pasākumus, lai attīstītu iekļaujošu izglītību un panāktu, ka prioritāte tiek piešķirta iekļaujošai izglītībai, nevis bērnu ievietošanai specializētās institūcijās un klasēs, kā arī izglītot un pieņemt darbā integrētajās klasēs specializētus skolotājus un profesionāļus, lai sniegtu pienācīgu individuālu atbalstu bērniem ar speciālām vajadzībām.

[27] Latvijas ikgadējos statistikas izdevumos “Bērni Latvijā” nav iekļauta detalizēta informācija par bērnu ar invaliditāti skaitu, kuri ir integrēti vispārīglītojošās skolās.

Ieteicamā rekomendācija:

a) Organizēt detalizētu datu vākšanu par bērnu ar invaliditāti skaitu, kas saņem iekļaujošu izglītību, lai varētu konstatēt iekļaujošās izglītības attīstību.

b) Izstrādāt visaptverošas informācijas sistēmu.

[28] Par augstāko izglītību skatīt arī 9.panta komentāru.⁴⁰

25.pants Veselība

[29] Tiesībsargs vērš uzmanību, ka veselības aprūpes jomā gadiem nav jūtamu uzlabojumu. Latvijas iedzīvotāju apmierinātība ar veselības aprūpes sistēmu ir viena no viszemākajām Eiropas Savienībā. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība ir ļoti ierobežota, aptuveni katrs piektais Latvijas iedzīvotājs nepieciešamības gadījumā nav vērsies pie veselības aprūpes speciālista.⁴¹ Minētais kopumā attiecas arī uz personām ar invaliditāti. Kaut arī Ārstniecības likumā ir noteikts, ka personas ar prognozējamu invaliditāti, tāpat bērnu, veselības aprūpe ir prioritāra, praksē šī norma nedarbojas. Personas ar invaliditāti, tāpat kā visi citi iedzīvotāji ir pakļauti kvotu sistēmai, nesamērīgi garām gaidīšanas rindām uz pakalpojumu. Veselības aprūpes pakalpojumi saprātīgā laika posmā ir pieejami tikai par maksu. Pasaules Veselības organizācija iesaka novirzīt veselības aprūpei vismaz 12% no kopējiem budžeta izdevumiem (vēlams 14%). Šobrīd Latvijā veselībai tiek atvēlēti tikai 9,8%.⁴² Tieši valdības nepietiekamais atvēlētais finansējums nozarei, rada pakalpojuma nepieejamību. Vienlaikus tiesībsargs vērš uzmanību, ka minētais ir viens no

⁴⁰ Ziņojuma 245., 246.punkts.

⁴¹ Obligātās veselības apdrošināšanas ieviešanas koncepcija, Latvijas Banka, pieejams: <https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/citaspublikacijas/OVA-koncepcija.pdf>

⁴² Veselības ministrija. Veselības aprūpes finansēšanas modeļi. Pieejams: <http://www.vm.gov.lv/images/files/veselibas-finans-modelji.jpeg>

iemesliem personu ar invaliditāti skaita pieaugumam. Valsts ziņojumā minētais likumprojekts "Veselības aprūpes finansēšanas likums" netika pieņemts, šobrīd valdība sola finansējums pieaugumu nozarei, reformējot nodokļu sistēmu.

Ieteicamā rekomendācija: Palielināt finansējumu veselības aprūpes nozarei līdz Pasaules Veselības organizācijas ieteiktajam līmenim.

[30] Tiesībsargs vērs uzmanību, ka farmaceitiskie jeb aptieku pakalpojumi ir pieejami ļoti nevienmērīgi. Pilsētās, novadu centros un pagastos, kuri atrodas valsts nozīmes ceļu tuvumā, farmaceitiskie pakalpojumi ir pieejami. Toties pārējā mazapdzīvotā Latvijas lauku teritorijā šie pakalpojumi ir daļēji pieejami vai vispār nav pieejami. Atsevišķos gadījumos tika konstatēts, ka no iedzīvotāja mājām līdz tuvākajai aptiekai mērojams pat 50 km liels attālums, kas nav samērīgi, ņemot vērā sabiedriskā transporta satiksmes intensitāti lauku reģionos un ceļu kvalitāti.

Rekomendācija dalībvalstij: Uzlabot kritērijus, lai nodrošinātu farmācijas pakalpojumu pieejamību visiem iedzīvotājiem.

[31] Par vides pieejamību ārstniecības iestādēs, lūdzam skatīt 9. panta komentāru.

26.pants Adaptācija un rehabilitācija

[32] Ziņojumā⁴³ ir norādīts uz iespēju saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kā arī uz rindām pakalpojuma saņemšanā.

Tiesībsargs jau iepriekš ir norādījis uz nepieciešamību samazināt neadekvāti ilgo rindā gaidīšanas laiku. Pašlaik gaidīšanas laiks tiek samazināts tehniski, piemēram, ja persona sasniedz pensijas vecumu, tad personai zūd tiesības uz sociālās rehabilitācijas pakalpojumu.

Ieteicamā rekomendācija: Nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu personām ar invaliditāti saprātīgā termiņā.

[33] Par bērnu ar invaliditāti rehabilitācijas iespējām skatīt 7.panta komentāru.

27.pants Darbs un nodarbinātība

[34] Ziņojumā ir norādīts uz dažādiem pasākumiem, kuri ir veikti, lai personas ar invaliditāti iekļautu darba tirgū.⁴⁴ Personu ar invaliditāti aptaujā⁴⁵ tika veikts 24 dažādu jomu novērtējums,

---

⁴³ Ziņojuma 283.un 286.punkts.

⁴⁴ Ziņojuma 294.-318.punkts.

lai iegūtu detalizētāku informāciju par situācijas izmaiņām pēdējo piecu gadu laikā - kopš 2010.gada, kad Latvijā stājās spēkā ANO Konvencija, vērtējot, vai situācija ir uzlabojusies, pasliktinājusies vai palikusi bez izmaiņām. Trīs viszemāk vērtētās jomas: medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība, veselības aprūpe kopumā un pieejamība nodarbinātībai (darba iespējas personām ar invaliditāti). Tikai 12% respondenti ir norādījuši, ka kopš ANO Konvencijas spēkā stāšanās Latvijā ir uzlabojusies pieejamība nodarbinātībai (38% norādīja, ka situācija nav mainījusies, 35% norādīja, ka situācija ir pasliktinājusies, un 15% respondentu nevarēja atbildēt).

28.pants Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība

[35] Ziņojumā⁴⁶ ir norādīts, ka sākot no 2014.gada 1.jūlija personām ar invaliditāti ir palielināts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts.

Tiesībsargs kopš 2011.gada valdībai regulāri ir norādījis uz nepieciešamību veicināt valsts labklājību un mazināt nabadzību. Eiropas valstu vidū Latvija izceļas ar ārkārtīgi zemiem rādītājiem tieši pozīcijās, kas liecina par iedzīvotāju dzīves kvalitāti un labklājību. Ieskatam tikai pāris satraucošākie rādītāji:

- Latvijā nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai ir pakļauti 606 tūkstoši jeb 31% iedzīvotāju.⁴⁷
- Pēdējo gadu laikā Latvijā ievērojami pieaudzis personu ar invaliditāti skaits.⁴⁸

Turpmāk ieskatam minami tikai atsevišķi Latvijas valdības noteiktā sociālā minimuma apmēri, kas likumsakarīgi apliecina iepriekšminēto secinājumu patiesumu.

- Sociālo pabalstu apmērs naudas izteiksmē Latvijā pamatā tiek piesaistīts valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam, kas ir 64,03 euro.⁴⁹ Jāatzīmē, ka šī summa, neatkarīgi no krīzes vai ekonomikas izaugsmes gadiem ir nemainīga kopš 2005. gada. Tobrīd tie bija 45 lati jeb 50%

⁴⁵ Latvijas Republikas tiesībsargs. Aptauja "Pētījums par ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu." Aptauja tika veikta, lai noskaidrotu personu ar invaliditāti viedokli par pārējās sabiedrības attieksmi pret personām ar invaliditāti, par informētību par rīcību diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma gadījumā, līdzdalību sociālajās aktivitātēs, dzīves kvalitātes novērtējumu, informatīvās un fiziskās vides pieejamības novērtējumu, infrastruktūras risinājumu novērtējumu.

⁴⁶ Ziņojuma 332.punkts.

⁴⁷ Dati par 2014. gadu, avots: Centrālā statistikas pārvalde, Ienākumi un dzīves apstākļi Latvijā 2015. gadā, pieejams:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_14_ienakumi_un_dzives_apstakli_latvija_2015_16_00_lv_en.pdf, aplūkots 30.09.2016.

⁴⁸ 2011. gada sākumā Latvijā bija 149 tūkstoši personas ar invaliditāti, bet 2015. gada sākumā jau 168 tūkstoši, Veselības un darbnespējas ekspertīzes valsts ārstu komisijas dati, nav publicēti.

⁴⁹ Ministru kabineta 22.12.2009. noteikumi Nr.1605 "Noteikumi par valsts nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību", 2.p., pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202850>, aplūkots 30.01.2017.

no tā brīža minimālās darba algas 90 lati jeb 128,06 eur. Pēc šādas formulas pabalsta apmēram šobrīd būtu jābūt uz pusi lielākam, proti 185 euro.

- Pabalsta apmērs personām ar invaliditāti variē robežās no 64,03 euro līdz 138,74 euro (mēnesī), atkarībā no invaliditātes grupas un invaliditātes iegūšanas laika.⁵⁰
- Minimālās invaliditātes pensijas apmērs noteikts no 64,03 euro līdz 170,75 euro (mēnesī), atkarībā no invaliditātes grupas un invaliditātes iegūšanas laika.⁵¹
- Apgādnieka zaudējuma pensijas apmērs ir 41,62 euro līdz 106,72 euro (mēnesī) atkarībā no bērnu skaita, un ja ir invaliditāte – no invaliditātes iegūšanas laika.⁵²

Tiesībsargs uzsver, ka Ziņojumā norādītā summa bieži vien ir personu ar invaliditāti, īpaši personu ar smagāku invaliditāti, vienīgais ienākumu avots, un ar iepriekš minēto summu personai ir jāspēj pamatā nosegt visas savas vajadzības vai jādūdz pašvaldības atbalsts, kas arīdzan bieži vien ir nepietiekams.

Ieteicamā rekomendācija: Palielināt sociālās aizsardzības līmeni.

---

⁵⁰ Ministru kabineta 22.12.2009. noteikumi Nr.1605 "Noteikumi par valsts nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību", 2. l.p., pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=202850>

⁵¹ 1995. gada 2. novembra likuma "Par valsts pensijām", 16. pants, pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=38048>

⁵² Turpat, 23. pants.

Kopsavilkums

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs ierosina šādas rekomendācijas:

7.pants Bērni ar invaliditāti: nodrošināt, ka bērnam ar invaliditāti ir dzīvesvietā pieejams rehabilitācijas speciālists, kurš plāno, pārrauga un koordinē visu rehabilitācijas procesu.

9.pants Pieejamība:

a) Veikt atbildīgo institūciju darbinieku apmācības, lai nodrošinātu, ka atbildīgo institūciju darbinieki ir spējīgi izvērtēt vides pieejamības elementu faktisko izmantojamību.

b) Nodrošināt vides pieejamības prasību izpildi ne tikai personām ar kustību traucējumiem, bet arī personām ar cita veida traucējumiem (redze, dzirde utt.).

12.pants Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana:

a) Nodrošināt, lai visās tiesās normatīvais regulējums saistībā ar rīcībspējas ierobežošanu tiktu piemērots atbilstoši.

b) Nodrošināt, lai par aizgādņiem Institūciju klientiem, netiktu iecelti Institūciju darbinieki. Nodrošināt, lai aizgādņi par savu pienākumu veikšanu saņemtu atlīdzību.

19.pants Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušanās sabiedrībā: Nodrošināt deinstitucionalizācijas procesa caurskatāmību un nodrošināt personu iespēju reāli atgriezties dzīvē sabiedrībā.

20.pants Individuālā pārvietošanās:

a) Nodrošināt, lai personas ar invaliditāti savlaicīgi saņem viņu vajadzībām atbilstošus kvalitatīvus tehniskos palīglīdzekļus.

b) Nodrošināt, lai bērni ar invaliditāti savlaicīgi saņem viņu vajadzībām atbilstošus un kvalitatīvus tehniskos palīglīdzekļus.

c) Nodrošināt personu ar invaliditāti viedokļa uzklaušāšanu (un akceptēšanu), izstrādājot tehniskās specifikācijas, lai iegādātos tehniskos palīglīdzekļus.

23.pants Cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni:

a) Veicināt aizbildņu un audžuģimeņu kustību, lai samazinātu bērnu ar invaliditāti nonākšanu iestādēs;

b) Izveidot specializētās audžuģimenes bērnu ar invaliditāti aprūpei;

c) Nepieļaut no ģimenes nošķirtu bērnu ievietošanu institūcijās viņu veselības stāvokļa dēļ;

d) Nodrošināt, ka praksē tiek īstenoti likumi, kas pieļauj bērnu ar invaliditāti ievietošanu institūcijā vienīgi tad, ja ģimenes tipa aprūpe tiek uzskatīta par nepiemērotu konkrētam bērnam.

24.pants Izglītība: Izstrādāt un ieviest pasākumus, lai attīstītu iekļaujošu izglītību un panāktu, ka prioritāte tiek piešķirta iekļaujošai izglītībai, nevis bērnu ievietošanai specializētās institūcijās un klasēs, kā arī izglītēt un pieņemt darbā integrētajās klasēs specializētus skolotājus un profesionāļus, lai sniegtu pienācīgu individuālu atbalstu bērniem ar speciālām vajadzībām.

28.pants Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība: Palielināt sociālās aizsardzības līmeni.